

ENKELE KENMERKEN VAN HET EUROPESE EN AMERIKAANSE RÉVEIL¹

U. Gäbler

In de wetenschappelijke literatuur bestaat er duidelijk eensgezindheid over, dat in de eerste helft van de negentiende eeuw én in Noord-Amerika én in Europa zich godsdienstige verschijnselen voordeden van een zodanige coherentie dat daarop de gemeenschappelijke term Réveil, Revival, 'opwekking',² van toepassing is. Het is gebruikelijk dit Réveil als antwoord op de Verlichting met haar gevolgen voor kerk en maatschappij te interpreteren. Deze visie is echter problematisch, met name omdat deze plaatsbepaling van 'opwekking' afhankelijk is van de opvatting over de 'Verlichting'. Over deze 'Verlichting' bestaat binnen het onderzoek geenszins een opinio communis. Bovendien is het gevaar niet denkbeeldig dat de visie op 'opwekking' door anti-verlichtings-ideeën wordt beïnvloed en daardoor bepaalde inhoudelijke aspecten van de opwekking verwaarloosd zouden worden. Zonder aanspraak op volledigheid te maken willen wij pogen enkele inhoudelijke trekken van de 'opwekking' te bespreken. Zij waren vrijwel overal in Europa en in de Verenigde Staten aanwezig. Met de onderlinge vergelijking wordt beoogd een scherper zicht te krijgen op het theologisch karakter van het Nederlands Réveil, binnen het internationale verband.

1.

Van fundamenteel belang voor de opwekkingsbeweging is een *profetisch motief*.

Rond de overgang van de achttiende naar de negentiende eeuw volgden Europeanen en Noord-Amerikanen met gespannen aandacht het tijdsgebeuren. De Franse Revolutie en haar gevolgen deden het traditionele christelijke beeld van de geschiedenis wankelen. Men constateerde dat in Frankrijk het ongeloof gezegevierd had, en dat de verheerlijking van de menselijke geest de plaats ingenomen had van de eerbied voor God.

1. Bewerkt naar een oorspronkelijke versie, verschenen onder de titel 'Erweckung im europäischen und im amerikanischen Protestantismus' in *Pietismus und Neuzeit* 15, 1989, 24-39 en in het Nederlands vertaald door G. van Gulik.

2. De beste beschrijving bij Gustav Adolph Benrath, 'Erweckung/Erweckungsbewegungen' I. In: *Theologische Realenzyklopädie*, Band X, Berlin, New York, 1982, 205-220; zie verder Erich Beyreuther, *Die Erweckungsbewegung*, Göttingen, 1977². - *Die Kirche in ihrer Geschichte*, Band 4, Lieferung R (1.Teil); Matthijs Dirk Geuze, 'Some remarks on revival, its terminology and definition'. In: *Erweckung am Beginn des 19. Jahrhunderts*, hg. v. U. Gäbler und P. Schram, Amsterdam, 1986, 23-32.